

УДК 378.013.42(043.3)

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Фурдуй С.Б.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У статті проаналізовано педагогічні технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери, і формулювання умов її реалізації. Висвітлено аспекти педагогічних технологій що практикуються в національній вищій школі. Проаналізована ідея контекстного навчання в освітньому середовищі студентської молоді. Вчасне створення і використання інноваційних технологій дає визначену гарантію оптимізації, раціоналізації, передбачуваності і змодельованості процесу діяльності, що гарантує одержання заданих всесвітом властивостей та якостей, заради яких сама інноваційна технологія в цьому випадку і застосовується. Так навчання фахівців соціономічної сфери має відбуватися на основі компетентнісного підходу в процесі їхньої первинної професіоналізації та з урахуванням інших науково-методологічних підходів, які лежать в основі педагогіки, психології, соціальної роботи та інших наук і доповнюють сутність педагогічних умов фахової підготовки студентів у вищій школі.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, фахівець соціономічної сфери, педагогічні технології, контекстне навчання.

Постановка проблеми. У процесі визначення моделі підготовки фахівців соціономічної сфери необхідно враховувати і опиратися на економічні та соціальні реформи; адже власне вони впливають і вирішальним чином впливатимуть на сутність соціально-педагогічної діяльності у майбутньому і на систему вимог, що пред'являтимуться до професійних працівників цієї сфери. У зв'язку з цим особливої ваги набуває питання: як готувати майбутніх фахівців соціономічної сфери – з врахуванням концептуальних змін і тенденцій, що відбуваються зараз і прогноуються в майбутньому, чи без них.

Загальні вимоги до якостей випускників вищого навчального закладу реалізуються на основі системи набутих загальних та професійних компетентностей майбутнього фахівця соціономічної сфери. Усе це конструє система організації навчання. У ній передбачається оптимальне розташування і взаємозв'язок компонентів навчання, їх дія і взаємодія, що забезпечують концептуальні знання, набуті в процесі навчання та професійній діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень, критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні; формування необхідних умінь: розв'язання складних непередбачуваних завдань і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації, вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів; розвиток комунікації: донесення інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності, здатність ефективно формувати комунікативну стратегію; автономність і відповідальність: управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішення у непередбачуваних умовах, відповідальність за професійний розвиток окремих осіб, здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності [2].

Сучасний науковець Біла О.О. [1], підкреслює, що саме спеціально підготовлені фахівці соціономічного професійного середовища (соціальні працівники, соціальні педагоги, практичні психологи, керівники освітніх установ, педагоги центрів

дитячої творчості та інші) покликані оптимізувати суспільну діяльність молодіжних об'єднань, втілювати набуті комунікативні, посередницькі, організаційні вміння та навички, пов'язані з соціальним партнерством із членами молодіжних організацій та представниками адміністрації. Такий аспект професійної підготовки в умовах вищої школи потребує своєчасної розробки та втілення інноваційних педагогічних технологій.

Аналіз педагогічної літератури, останніх досліджень з проблеми. У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чимало досліджень з теорії і методики вирішення проблеми підвищення професійної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л. Мітіна, В. Сластьонін, Л. Карпова, Т. Ковальова, А. Макарова, Є. Огарев, Г. Онкович, О. Полуніна, Н.Лобанова, М.Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Г. Халаш, Дж. Куллахан, В. Долл, Ж. Перре, Ж. Деллор); розроблено низку концепцій, в яких подано характеристику професійної діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, З. Калмикова, Н. Менчинська, С. Рубінштейн); на розвиток соціальної компетентності як необхідної складової професійної діяльності майбутнього фахівця соціальної сфери вказували Н. Альохіна, Л. Кайдалова, В. Куніцина та ін. Розвиток соціальної компетентності – важливий і необхідний етап соціалізації особистості.

Так, дослідники Н. Альохіна, Л. Кайдалова [4] до професійних компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери відносять: вміння жити та діяти в певному соціумі, враховувати власну свободу і безпеку; навички соціально-культурної поведінки, взаєморозуміння; здатність до співпраці; відповідальність за свою діяльність тощо.

Дослідниця В. Куніцина під професійною компетентністю розуміє: «...систему знань про соціальну діяльність і про себе, систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, що дозволяють швидко й адекватно адаптуватися, приймати рішення, діяти за принципом «тут, зараз і найкращим способом» [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Будь-яка сучасна педагогічна або соціально-педагогічна технологія є синтезом досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що народжено суспільним прогресом, гуманізацією і демократизацією суспільства. Її джерело і складові досконало на розглянуті, а саме: соціальні перетворення і нове педагогічне мислення; педагогічна, психологічна і суспільні науки; передовий педагогічний досвід; український і зарубіжний досвід минулого у порівнянні. Жодна технологія не є універсальною, тому кожна з них вимагає вироблення власного технологічного підходу до її використання в конкретних ситуаціях, особливо у інноваційному педагогічному середовищі.

Метою статті є обґрунтування вибору технології, впровадження якої в навчальний процес вищого навчального закладу найдоцільніше, з точки зору формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери, і формулювання умов її реалізації.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, діяльність науково-педагогічного складу вищого навчального закладу під час формування професійних компетентностей майбутніх фахівців соціономічної сфери складається з декілька головних компонентів, що тісно переплітаються, а саме: інформаційний (набуття студентами основ знань), розвивальний (розвиток розумових здібностей студентів), орієнтаційно-прогностичний (формування соціально значущих мотивів, проектування власної діяльності і діяльності студентів), організаційно-мобілізаційний (мобілізація уваги і волі студентів на виконання навчальних завдань), комунікативний (встановлення взаємин в ході роботи), дослідницький.

В умовах переходу до компетентнісної моделі підготовки особливої актуальності набуває визначення технологій навчання у вищій школі, що реалізують компетентнісний підхід. На відміну від традиційної освіти, орієнтованого на засвоєння знань, компетентнісне навчання направлено на придбання крім знань, умінь, навичок, ще й досвіду практичної діяльності з метою формування у студентів професійно і соціально значущих компетентностей.

Виходячи з цього, ми вважаємо, що педагогічні технології повинні бути спрямовані не тільки на засвоєння знань і умінь, які базуються на цих знаннях, а й, головне, на набуття майбутніми фахівцями досвіду професійної діяльності. Серед таких технологій слід виділити інтерактивне навчання.

Інтерактивна технологія (Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек, Е. Пометун, Л. Пироженко, О. Комар та ін.), Передбачає навчання в співробітництві, шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це навчання, де студент, і викладач є рівноправними суб'єктами цього процесу, що реалізуються через застосування ролевих та імітаційних ігор, навчання в дискусії.

Для придбання студентами досвіду в майбутній професійній діяльності, вже в аудиторних умовах, можливо створювати ситуації, що вимагають аналізу діяльності фахівця на окремих етапах процесу, її імітації. Ситуаційне навчання (В. Біскуп, Х. Гусоку, С. Галалу, А. Хармс, Е. По-

метун, І. Данькіна, С. Джеломанова, І. Іванова, Г. Каніщенко, Л. Карпінська, І. Катерняк, С. Ковжого, І. Осадченко і ін.) розглядається як навчання, в якому стрижнем є педагогічна ситуація як найменша дидактична одиниця, і реалізується шляхом технології інтерактивного навчання [7].

Очевидно, що для придбання студентами професійних знань і умінь слід широко впроваджувати технологію проблемного навчання (А. Матюшкін, М. Махмутов, І. Лернер, М. Скаткін, І. Ільницька, В. Топузов та ін.). Функцією проблемного навчання є творче засвоєння змісту навчального матеріалу, набуття досвіду творчої діяльності. Логіка навчального процесу розгортається від створення проблемної ситуації через проблемне завдання, її аналіз і дослідницьку діяльність за рішенням проблемної задачі.

Метод проектів (В. Кілпатрік, Е. Коллінгс, Дж. Пітт, Е. Полат, М. Гуревич, В. Моторина, О. Онопрієнко, М. Павлова, І. Сасова і ін.) Можна вважати розвитком проблемного методу. У проблемному навчанні викладач чітко формулює навчальну проблему або підводить студентів до її формулювання, організовує дослідницьку діяльність по її вирішенню. У проектному навчанні навчальна проблема представлена неявно: тема хоча і задана викладачем, але формулювання проблемного завдання її аналіз і рішення здійснюються студентами самостійно, сумісними зусиллями, в результаті чого вони повинні отримати реальний продукт у вигляді проекту.

Сучасний навчальний процес не можна уявити без застосування інформаційних технологій, які надають можливість швидко знайти потрібну інформацію через мережу «Інтернет» або в електронній бібліотеці, оволодіти навчальним матеріалом з допомогою технології дистанційного навчання, і, нарешті, є засобами навчання (підготовлена викладачем презентація проектується через мультимедійний проектор на дошку Смарт-борд, тощо).

Обґрунтовуючи ефективність впровадження в практику підготовки фахівців кожної з розглянутих технологій, вчені не дають однозначної відповіді на питання про найбільш універсальною, яка впливала б на розвиток у студентів всіх складових професійної компетентності.

Контекстне навчання, проектує освітній процес у вищому навчальному закладі як максимально наближений до майбутньої професійної діяльності. Основною характеристикою навчально-виховного процесу контекстного типу, який реалізується за допомогою системи нових і традиційних форм і методів навчання, є моделювання на мові знакових засобів предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності. Виходячи з цього, А. Вербицький пропонує створити педагогічні умови для динамічного просування діяльності студента від навчальної до професійної, трансформації першої в другу з відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій (вчинків), засобів, предмета і результату [2]. Автором запропонована динамічна модель руху діяльності студентів: від власне навчальної діяльності (наприклад, у формі лекцій) через квазіпрофесійної (ігрові форми) і навчально-професійну (науково-дослідницька робота студентів: курсові та дипломні роботи, практика тощо) до власне професійної діяльності.

Основною характеристикою навчально-виховного процесу контекстного типу є моделювання предметної і соціального змісту майбутньої професійної діяльності через відтворення реальних професійних ситуацій (ситуаційне навчання). Причому, моделюється не тільки предметний зміст професійної діяльності, а й її контекст і соціальний зміст [7].

Система проблемних ситуацій дозволяє розгорнути зміст навчання в динаміці і тим самим забезпечити об'єктивні передумови формування теоретичного і практичного професійного мислення (проблемне навчання). Студент засвоює предметний зміст (знання, вміння, навички, досвід професійної діяльності) і, займаючи певну позицію в системі взаємодії учасників освітнього процесу, слід прийняти нормам соціальних відносин і дій в тій мірі, в якій він тут активний і виховується як особистість (інтерактивне навчання).

Таким чином, динаміка руху студента за обраною професійною траєкторією розгортається від власне навчальної діяльності до навчально-професійної, яка передбачає вже науково-дослідницьку діяльність студента, результатом якої є матеріальний продукт – проект – у формі навчального проекту, курсової, дипломної чи магістерської роботи (проектне навчання).

Вченим, Скварцова С.О. [7] доведено, що контекстне навчання, побудоване на основі діяльнісної моделі фахівця, забезпечує успішне формування професійних і особистісних якостей студентів. Тому вихідної є побудова саме такої моделі фахівця; виходячи з вимог компетентного підходу, вона повинна містити: ієрархічну систему компетентностей та компетенцій, які повинен придбати випускник вузу: загальнопрофесійні – базові, предметні та інші спеціальні; динаміку їх придбання студентами через оволодіння базовими і спеціальними навчальними дисциплінами; рівні професійної компетентності.

Тому, першою умовою формування професійної компетентності у майбутнього фахівця соціономічної сфери є створення компетентнісної моделі фахівця на основі державного освітнього стандарту спеціальності, і визначення цілей і завдань навчальних курсів на її базі.

Другою умовою є розробка компетентнісно-орієнтованих програм курсів дисциплін, в яких: передбачено спеціальне формування компетентностей через визначення дидактичної мети, сформульованої відповідно до функцій майбутньої професійної діяльності; передбачено, що кожен змістовий модуль буде забезпечувати приріст певної компетентності у студента; відібрано зміст навчальних модулів, які є основою для формування компетентностей; визначено перелік компетентностей і компетенцій, які набувають студенти через оволодіння кожним модулем; з'єднані традиційні та компетентнісно орієнтовані технології навчання; враховані ідеї контекстного навчання; стандартизовано оцінювання результатів навчання, що базується на однозначних критеріях оцінки досягнень студентів в контексті специфіки їх майбутньої професійної діяльності та заходи підготовленості до неї.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Розглядаючи питання про якість фахової педагогічної підготовки студентів, майбутніх фахівців соціономічної сфери, необхідно враховувати, що формування професійної компетентності у майбутніх фахівців соціономічної сфери можливо завдяки впровадженню технологій навчання за умов: створення компетентнісної моделі фахівця і визначення цілей і завдань навчальних курсів на її базі; розробки компетентнісно-орієнтованих програм курсів фахових дисциплін, де до кожного модуля представлений перелік компетентностей або компетенцій, що формуються за допомогою його вивчення; проектування викладачем навчального процесу, що передбачає розробку змісту лекцій, завдань для самостійної роботи студентів, завдань, що вирішуються на практичних заняттях, навчальних проектів тощо проблемного характеру; використання методів навчання, що моделюють зміст професійної діяльності: навчання в дискусії, рольові та імітаційні ігри тощо; проектування навчальної діяльності студентів як поетапної самостійної роботи, спрямованої на вирішення проблемних ситуацій в умовах групового діалогічного спілкування за участю викладача; особистісного включення студента в навчальну діяльність та тощо.

Список літератури:

1. Біла О. О. Деякі аспекти підготовки фахівців соціономічної сфери / О. О. Біла // Вісник Запорізького національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php/>.
2. Варій М. Й. Психологія особистості: [навч. носієвик для студ. психол. і педагог. Спеціальностей] / М. Й. Варій. – Львів: Край, 2005.
3. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: Термінол. – понятійн. слов. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К.: МАУП, 2005. – 560 с. – С. 368.
4. Кайдалова Л. Г. Психологічна та соціальна компетентність майбутніх фахівців / Л. Г. Кайдалова, Н. В. Альохіна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
5. Куницяна В. Н. Межличностное общение / В. Н. Куницяна, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
6. Соціальна робота: підручник / [В. А. Поліщук, О. П. Бартош-Пічкач, Н. М. Горішна, Г. В. Лещук, О. Ю. Пришляк] / за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль: ВАТ «ТВПК «Збруч», 2010. – 330 с.
7. Скварцова С. О. Педагогические условия формирования компетентности будущих специалистов / С. О. Скварцова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Серия «Педагогика, психология». – № 1 (4). – 2011. – С. 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nachalka.com.ua/publ/statti/ctudentam/>

Фурдуй С.Б.

Измайльський державний гуманітарний університет

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЫ

Аннотация

В статье проанализированы педагогические технологии формирования профессиональной компетентности будущих специалистов социэкономической сферы и формулировки условий ее реализации. Освещены аспекты педагогических технологий практикуемых в национальной высшей школе. Проанализирована идея контекстного обучения в образовательной среде студенческой молодежи. Своевременное создание и использование инновационных технологий дает определенную гарантию оптимизации, рационализации, предсказуемости и смоделированности процесса деятельности, гарантирует получение заданных вселенной свойств и качеств, ради которых самая инновационная технология в этом случае и применяется. Так обучения специалистов социэкономической сферы должно происходить на основе компетентностного подхода в процессе их первичной профессионализации и с учетом других научно-методологических подходов, которые лежат в основе педагогики, психологии, социальной работы и других наук и дополняют сущность педагогических условий профессиональной подготовки студентов в высшей школе.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, специалист социэкономической сферы, педагогические технологии, контекстное обучение.

Furduy S.B.

Izmail State University of Humanities

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL AND ECONOMIC AREAS

Summary

The article analyzes educational technology of formation of professional competence of future specialists' social and economic scope and wording of the conditions for its implementation. Deals with aspects of educational technology practiced in local high school. It's analyzed the idea of contextual learning in the educational environment of students. Timely creation and use of innovative technologies gives a certain guarantee optimization, rationalization and predictability of modelled process that guarantees the receipt of a given universe properties and qualities for which the most innovative technology in this case and apply. So teaching specialists social and economic areas should be based on competence approach in their primary professionalization and taking into account other scientific and methodological approaches underlying pedagogy, psychology, social work and other sciences and complementary nature of the pedagogical conditions of professional training of students in high school.

Keywords: competence, professional competence, specialist, social and economic areas, educational technology, contextual learning.